

HUSZKA BEÁTA

Előrehozott választások Szerbiában – meglepetések nélkül

MKI-ELEMZÉSEK

A Magyar Külügyi Intézet időszaki kiadványa

Kiadó:

Magyar Külügyi Intézet

Felelős szerkesztő és tördelő:

Tevelyné Kulcsár Andrea

A kiadó elérhetősége:

H-1016 Budapest, Bérc utca 13-15.

Tel.: +36 1 279-5700

Fax: +36 1 279-5701

E-mail: titkarsag@hii.hu

www.kulugyiintezet.hu

www.hii.hu

© Huszka Beáta, 2014

© Magyar Külügyi Intézet, 2014

ISSN 2063-9244

Szerbiában különösebb meglepetések nélkül zajlottak a márciusi előrehozott választások: a voksolásnak sem a kiírása, sem az időzítése, sem pedig az eredménye nem volt meglepő. A Szerb Haladó Párt (SNS) fölényes győzelme borítékolható volt; amire viszont kevesen számítottak, az az, hogy több, a szerbiai politikai életet eddig meghatározó párt is kiesett a parlamentből, az SNS viszont annyi szavazatot kapott, hogy akár önállóan is alakíthat kormányt. Egyelőre nyitott kérdés, hogy a párt kivel lép koalícióra, és hogyan fog élni hirtelen megnövekedett hatalmával.

AZ EREDMÉNYEK

A 2014. március 16-án Szerbiában megrendezett előrehozott parlamenti választások nem sok meglepetést hoztak. Talán az volt némileg váratlan, hogy a 2012 májusában hatalomra került kormánykoalíció nagyobbik pártja, a Szerb Haladó Párt (SNS) a szavazatok 48,34 százalékának megszerzésével nemcsak hogy megnyerte a választásokat, de elegendő mandátumot (a 250 parlamenti helyből 158-at) szerzett az önálló kormányalakításhoz is. (A parlamentivel egyidejűleg Belgrádban helyhatósági választásokat is tartottak, ahol a haladók szintén elsőprő győzelmet arattak). A második helyen a kisebb koalíciós partner, a Szerbiai Szocialista Párt (SPS) végzett, 13,52 százalékkal, ami 44 mandátumot jelent. A legnagyobb ellenzéki erő, a Demokrata Párt (DS), amely 2008 és 2012 között a kormánykoalíciót vezette, alig lépte át a parlamenti bejutáshoz szükséges küszöböt: mindössze 6,04 százalékkal 19 mandátumhoz jutott. A DS-ből nemrég kivált szervezetnek, a korábbi szerb államelnök, Boris Tadić által alapított Új Demokrata Pártnak (NDS) is [épphogy csak sikerült bejutnia](#), 5,71 százalékkal 18 helyet szerzett. A 2012-es választásokon a DS még 22 százalékkal jutott 67 parlamenti helyhez; ehhez képest a mostani eredmény egyértelmű kudarcnak tekinthető, még akkor is, ha összeadjuk a DS és az NDS által elnyert mandátumok számát (37). Rajtuk kívül még három nemzeti kisebbségi pártnak sikerült képviselői helyhez jutnia: a Vajdasági Magyar Szövetségnek (VMSZ), amely ötről hatra növelte képviselőinek számát, a bosnyák érdekeket képviselő Szandzsáki Demokratikus Akciópártnak (SDA) és a dél-szerbiai albánok egyik pártjának, a Demokratikus Cselekvés Pártjának (PDD).

Váratlan volt az is, hogy több olyan párt is kívül maradt a parlamenten, amely a korábbi időszakban a szerb politikai élet meghatározó erejének számított. Ezek között van Čedomir Jovanović Liberális Demokrata Pártja (LDP), amely 2005-ben jött létre a Demokrata Párt liberális frakciójából, továbbá a Mladan Dinkić korábbi gazdasági miniszter vezette Szerbia Egyesült Régiói (URS), illetve Vojislav Koštunica Szerbiai Demokrata Pártja (DSS). Ez utóbbi kiesésével, valamint annak következtében, hogy egyetlen szélsőséges nacionalista párt sem érte el a bejutási küszöböt – még a Szerb Radikális Párt (SRS) vagy a Dveri sem –, nem lesz olyan párt az új parlamentben, amely ellenezné Szerbia EU-csatlakozását vagy a koszovói rendezési folyamatot.

MIÉRT VOLT SZÜKSÉG ELŐREHOZOTT VÁLASZTÁSOKRA, ÉS MIÉRT ÉPPEN MOST?

A napokban leköszönő kormányzat 2012-es megalakulása óta a koalíció instabilitásának folyamatos forrása volt egyrészt a partnerek közötti erőkülönbség: a kisebbik kormánypárt, a Szerb Szocialista Párt adta a miniszterelnököt (Ivica Dačić), miközben a tényleges hatalom Aleksandar Vučić (SNS), kormányfőhelyettes kezében összpontosult. A Szerb Haladó Párt népszerűsége a kormányalakítás óta folyamatosan erősödött: 2012-ben a szavazatok 24 százalékával 73 parlamenti helyhez jutott pártnak már az első 100 nap után [32 százalékra emelkedett a támogatottsága](#), [2013 februárjában pedig 41-re](#), és többnyire [40 százalék felett maradt](#) azt követően is. Ezen adatok alapján nyilvánvaló volt, hogy ezt az előnyüket jelentősen növelhetik még, akár az abszolút többséghez közeli értéket elérve. A választások előtti közvélemény-kutatások 40-43 százalék körüli tették a támogatók arányát, míg a szocialistáké 12-15 százalék körül mozgott. A választások előrehozása egyértelműen a szerb haladóknak kedvezett, akik megnövekedett népszerűségüket így parlamenti mandátumokra tudják konvertálni, és végre átvehetik a kormány irányítását formálisan is.

Másrészt, a 2012-ben alakult koalíción belüli feszültséget az is növelte, hogy Vučić kezdeményezésére az SPS számos tagja ellen indítottak korrupciós vádak miatt eljárást, például a [Galenika gyógyszergyár ügyében](#). A napokban, március 18-án letartóztatott drogkereskedő, Darko Šarić elleni nyomozás során pedig a szálak Ivica Dačić szocialista párti miniszterelnökhöz vezettek, akinek [volt kabinetfőnöke](#) hozható összefüggésbe Šarić köreivel.

A kabinet instabilitásának harmadik oka az volt, hogy a szocialisták részéről komoly ellenállás mutatkozott a költségvetési és munkaerő-piaci reformokkal szemben, ami részben magyarázza a kormányzat [gazdasági téren jellemző inaktivitását](#).

A mostani választás után az új kormánynak legkésőbb júniusban kell felállnia, de Vučić kijelentései alapján ez már májusra várható. Nem kétséges, hogy ő lesz az új kormányfő, viszont nem világos, hogy lesznek-e (és ha igen, kik) koalíciós partnerek. A haladók, bár megtehetnék, de az eddigi kijelentéseik alapján úgy tűnik, hogy [nem kívánnak egyedül kormányozni](#). Egyrészt nincs meg az alkotmánymódosításhoz szükséges kétharmados többségük, másrészt a felelősség megosztása miatt is hasznos lehet más partnerek bevonása. Az egyik lehetőség, hogy marad az eddigi koalíció az SPS-szel, ám ez a haladóknak a szocialisták ellen folytatott negatív kampányának fényében legalábbis furcsa lenne. A választási hadjárat alatt az SNS-hez közeli média [Dačićot folyamatosan összefüggésbe hozta](#) a Šarić-üggyel. Annak ellenére, hogy már több mint egy éve fény derült a Šarić klánnal való kapcsolatára, sokak szerint nem véletlen, hogy Branko Lazarevićet, Dačić korábbi kabinetfőnökét [csak azután tartóztatták le](#), miután januárban kitértek az előrehozott választások időpontját. A másik potenciális partner Tadić Új Demokrata Pártja – amely viszont a szocialistákkal nem kíván együttműködni –, illetve a kisebbségi pártok, köztük a VMSZ. Jelenleg a Demokrata Párt az egyetlen parlamenti erő, amelyik [kizárta a haladókkal való koalíció lehetőségét](#).

Az SNS népszerűségének oka egyrészt a látványos korrupcióellenes intézkedésekben, illetve az EU-csatlakozás terén elért komoly eredményekben rejlik. 2013-ban 191 olyan személy – közismert személyiségek, befolyásos üzletemberek és magas rangú politikusok – ellen indítottak korrupció miatt eljárást, akik közül sokan a Demokrata Párt és a szocialisták holdudvarába tartoznak. Viszont folyamatosan információk szivárognak ki a rendőrségi vizsgálatokból a médiába, amelyek sértik a személyiségi jogokat, az ártatlanság vélelmét, és a vizsgálatok sikerességét is veszélyeztetik. Ezek az értesülések rendszeresen a haladókhöz közelálló [bulvárlapokban kerülnek nyilvánosságra](#), főleg a *Kurir*-ban és az *Informer*-ben. A haladóknak a vártnál nagyobb választási sikeréhez hozzájárult az is, hogy a kampány idején [az elektronikus média a kormánypártoknak](#) aránytalanul nagy megjelenést biztosított.

A kampány alatt [a gazdasági témák domináltak](#), köztük a munkahelyteremtés, a befektetési környezet javítása, a gazdasági növekedés és a korrupció elleni küzdelem, míg Koszovó ügye vagy az EU-csatlakozás alig szerepelt. Jelzésértékű, hogy Koštunicáék „nem kell az EU, és nem adjuk Koszovót” politikája mennyire nem mozgatta meg a választók fantáziáját. Mivel a Demokrata Pártot és Koštunica Szerbiai Demokrata Pártját kivéve az ellenzéki pártok nem zárták ki a haladókkal való koalícióalakítás lehetőségét, a lezajlott kampány meglehetősen csendesnek minősíthető, tekintve hogy nem volt jellemző a kormány politikájának az ellenzék részéről történő heves támadása.

Bár az SNS az ultranacionalista Szerb Radikális Pártból vált ki, úgy tűnik, hogy a hagyományosan nacionalista irányultságú szavazói nem büntetik a pártot a Koszovó kérdésében kötött fájdalmas kompromisszumokért. 2013 áprilisában a belgrádi kormányzat történelmi megegyezést írt alá Pristinával Brüsszelben, a kapcsolatok normalizálásáról. Ebben Szerbia gyakorlatilag lemondott az Észak-Koszovó feletti ellenőrzésről, és elfogadta a területnek a pristinai kormány fennhatósága alá történő integrálását, valamiféle területi autonómiáért cserébe a szerbek által többségében lakott régiókban, amelynek pontos és végső formája még egyelőre heves viták tárgya a két fél között. A háborús politikában egykor aktívan részt vett, radikális és szocialista pártba tartozó politikusok (példának okáért *Dačić*, aki Slobodan *Milošević* szóvivője, illetve Vučić, aki pedig az információs minisztere volt a koszovói bombázások idején) fordulnak most az Európai Unió felé, és hajtják végre azokat a lépéseket, melyeket az EU követel tőlük.

Az ellenzék megosztottsága csak mélyült az elmúlt időszakban, ami szintén javította a kormánypártok választási esélyeit. A legnagyobb ellenzéki párt, a korábban (2007 és 2012 között) kormányzati pozícióban lévő Demokrata Párt (DS) a 2012-es veresége óta folyamatosan válságban van, népszerűsége azóta is jelentősen csökkent. Az, hogy a párt korábbi elnöke, Boris Tadić – mint arról már volt szó – új pártot (NDS) alapított, szintén megosztotta a DS szavazóbázisát. Az egész politikai palettán az egyetlen olyan számottevő (vagyis parlamenti jelenléttel rendelkező) politikai erő, amely ellenzi az EU-integrációt, a volt miniszterelnök, Vojislav Koštunica vezette, ellenzéki oldalon álló Szerbiai Demokrata Párt (DSS) volt, ám az most kiesett a parlamentből.

Tehát a választási matematika fényében érthető, hogy miért döntött a Szerb Haladó Párt az előrehozott választások mellett. A hivatalos kommunikáció szerint viszont a párt megerősített felhatalmazást kér a választóktól a gazdasági reformokhoz és a 2014. januárban megkezdett EU-csatlakozási tárgyalásokhoz. Habár nem a politikai érettség jele,

ha egy kormányzópárt – meglehetősen kendőzetlenül – a saját hatalmi céljai szolgálatába állítja a demokratikus intézményeket, a kormánynak valóban szüksége van az erős támogatottságra, mivel kénytelen lesz megszorító gazdasági intézkedéseket életbe léptetni, ami mindeddig a szocialisták ellenállása miatt sem lett volna egyszerű. A gazdasági reformokat a 2012-es választások óta halogatják, és amelyek középtávon népszerűségcsökkenést okozhatnak.

Ez megmagyarázza az előrehozott választások időzítését: időpontként 2014. március közepét, a belgrádi helyhatósági választások napját tűzték ki. Ezzel – az év végi ünnepek követően – megvárták az EU-csatlakozási tárgyalások hivatalos megnyitását; viszont azt követően már viszonylag gyorsan kellett lépni, mivel a gazdasági intézkedésekkel sem késlekedhetnek tovább. A helyzet tarthatatlanságát jelzi, hogy a kinevezése után alig öt hónappal, 2014. januárban lemondott Saša Radulović gazdasági miniszter, mivel a befektetői környezet javítása érdekében szükséges reformokhoz (csődtörvény, privatizációs törvény, munkaügyi törvény betervezése) nem kapta meg a támogatást a koalíciótól.

MI VÁRHATÓ?

A kormány szeretne az IMF-fel egy új *stand-by* egyezményt kötni a 2013–2015-ös időszakra, mivel arra Szerbiának igen nagy szüksége van a makrogazdasági stabilizáció szempontjából. Nemcsak a költségvetési hiány (ami 2013-ban 4,8 százalék volt, ám 2014-re a kormány [7,1 százalékot prognosztizál](#)), de a folyó fizetési-mérleg-hiány is jelentős (5,4 százalék), ami kiegészül a külső adósságszolgálat terhével (61,5 százalék). A költségvetés konszolidációja, a munkaerő-piaci reform és a privatizáció ugyanakkor [előfeltétele az IMF-hitelmegállapodásnak](#). Ennek fontos része lenne 179, többnyire veszteséges közvállalat átalakítása a Világbank segítségével, csődeljárás, pénzügyi rehabilitáció vagy privatizáció révén, továbbá az állami támogatásoknak és a közszféra béreinek a csökkentése. Az EU elvárásain túl így az IMF-megállapodás is valódi ösztönzőt jelenthet a gazdasági reformokhoz, amelyek komoly megszorításokkal fognak járni: tömeges elbocsátásokkal és az állami kiadások megnyirbálásával. Tehát még azelőtt kellett lebonyolítani a választást, mielőtt a megszorító intézkedések éreztethették volna hatásukat.

Ugyanakkor a januárban elindított EU-csatlakozási tárgyalások lehetőséget teremtenek olyan lépések végrehajtására, amelyeket egyébként nagyon nehéz lenne megtenni súlyos népszerűség-vesztés nélkül. Ilyen volt a hágai együttműködés vagy a Koszovóval való normalizáció, és 2014-től ilyen lesz az igazságügy reformja, valamint az említett fájdalmas gazdasági intézkedéscsomag. Már eddig is nagyon sok minden változott Szerbiában az EU vonzerejének köszönhetően: a legfontosabb háborús bűnösök – mint Radovan Karadžić, Ratko Mladić és Goran Hadžić – kiadása nem történhetett volna meg e nélkül, Koszovóval kapcsolatban is emiatt tett számos engedményt Szerbia, és mára már nem elképzelhetetlen, hogy középtávon normalizálható a két ország kapcsolata. Sokan kételkednek a haladók őszinteségében, hogy mennyire jelent számukra valódi értékváltást ez az új politikai irány, mindenesetre Szerbia belekerült egy pozitív spirálba, és folyamatosan

hajtja végre azokat az intézkedéseket, amelyeket az EU megkövetel tőle. Ez nemcsak az olyan kérdésekben eredményezhet áttörést, mint a hágai Nemzetközi Törvényszékkel vagy a Koszovóval való viszony, de a korrupció elleni harc, az emberi jogok terén és egyéb területeken is változást hozhat. Ugyanakkor nehéz megjósolni, hogy az SNS mennyire lesz képes az önkorlátozásra a jelenlegi körülmények közt, amikor akár önállóan is alakíthat kormányt és alkothat törvényeket. Többen felhívták a figyelmet az autoriter irányba történő elmozdulás veszélyére, elsősorban azért, mert Szerbiában [hiányzik az a független és hatékony intézményi rendszer](#), amely féket és ellensúlyt jelenthetne a kormányzat számára.

Összességében sem az előrehozott választások kiírása, sem pedig az időzítése nem volt meglepő. Habár ekkora mértékű győzelemre aligha lehetett számítani, az előre látható volt, hogy az SNS lesz a választások nyertese. A kormányzati politika iránya sem fog változni, a pragmatizmus jegyében folytatódni fog a jelenlegi EU-barát kurzus, illetve Koszovóval a rendezési folyamat, a Belgrád–Pristina dialógus keretében.